

ПРЕДАВАНЕТО НА ТОПОНИМИТЕ ОТ ТЕРИТОРИЯТА НА ГЪРЦИЯ ПРИ ПРЕВОД ОТ ГРЪЦКИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Виктория Кънева

Един от специфичните проблеми, които съществуват обективно и които не бива да се подценяват при превода от един език на друг, е адекватното предаване на различните географски и историко-географски имена. Този вид наименования, обозначаващи различни географски обекти, се характеризира с ярка национална обаятелност и не се поддава на превеждане “на общо основание” (Влахов, Флорин 1990, 33–34).

Основните и общовалидни начини за предаване на такъв тип названия, използвани в преводаческата практика, са преводът, транслитерацията и транскрипцията. В различни периоди, обаче, под влиянието на различни фактори от политически, социален и културен характер, определен способ е бил доминиращ. Именно тези различия в подхода към предаването на географските и историко-географските имена много често водят до трудности при превод на текстове, съдържащи топоними. От една страна, характерните за по-старите издания превод и транслитерация, дължащи се най-вероятно на “по-големия по онова време престиж на писмения в сравнение с говоримия език” (Данчев 1995, 13), са довели до установяването на форми, станали вече традиционни. От друга страна, все по-нарастващата в днешно време необходимост от “бързо и ефикасно предаване на информацията” (Данчев 1995, 71) постепенно налага фонетичната транскрипция като основен начин на предаване на чуждите имена. Т.е., въпреки, условно казано, “конфликта” между транслитерацията и транскрипцията, като основно водещо правило в това отношение по принцип следва да се търси максимално прецизното фонетично предаване на съответното географско или историко-географско наименование от изходния на преводния език, съобразено все пак както с фонетичните възможности на приемащия език, така и със стремежа да се постигне максимална близост до неговата писмена форма в изходящия език (за да не стане названието съвсем неузнаваемо)¹.

Изхождайки от горепосоченото правило, в настоящата статия ще се спрем на един по-конкретен и натоварен със собствена специфика въпрос – а именно – на въпроса за особеностите при предаването на топонимите от съвременната територия на Република Гърция при превода от гръцки на български език. Несъмнено е, че и в този случай принципът за фонетичното предаване би следвало да играе водеща роля, т.е. в общия случай топонимите от територията на днешната гръцка държава да се предават на български език така, както звучат на гръцки. Трябва да се има предвид, обаче, че при предаването на въпросната топонимия на български се налага и съобразяването с още няколко традиционно съществуващи и принципно наложени правила, които значително ограничават възможностите за повсеместното и последователно прилагане на транскрипцията и не допускат използването ѝ като единствен начин на предаване.

По-долу в статията са изведени и систематизирани правилата, с които при превод на български се налага да бъде съобразявано предаването на топонимите от територията на съвременната гръцка държава.

На първо място, знайно е, че появата на голяма част от названията на селища (ойконими), области (хороними), реки (хидроними или потамоними), планини (ороними), морета (пелагоними), острови и др. в днешна Гърция се корени в дълбока древност – още във времето на антична Елада. Традиционно е прието на български тези наименования (в значителната си част, а именно – на почти всички основни историко-географски области южно от регионите на Тракия и Македония, на повечето от гръцките острови, на редица градове, на някои планини, реки и др.) да се предават в тяхната първична форма, т.е. така, както са звучали на старогръцки. В този случай водещи при предаването им са нормите (най-вече – по отношение на четенето на някои букви и буквени съчетания и окончанията на думите) на старогръцкия, а не на новогръцкия език и следователно в тези случаи β се чете като “бета”, а не като “вита”, т.е. се предава с българската буква β , а не с в ; η – като “ета”, а не “ита”, т.е. се предава с българската буква е , а не с и ; oi и ei – съответно като ou/oy , респективно eu/ei , а не като и ; ai като au/ay , а не като е и т.н. Това намира отражение в названията на български език на редица гръцки географски и историко-географски обекти. Така например името на гръцката историко-географска област и съвременна административна единица Βοιωτία не се предава на български език чрез

фонетичното си съответствие Виотиа, а чрез традиционно утвърдената си форма Беотия; името на областта 'Ηπειρος се предава като Епир, а не като Ипирос; на остров Εύβοια – като Евбея, а не като Еввия; на остров Λήμνος – като Лемнос, а не като Лимнос; на остров Δήλος – като Делос, а не като Дилос и т.н.²

В същото време не бива да се забравя, че названията на географските обекти все пак представляват думи и при предаването на български език на гръцки топоними трябва да се следват правилата и нормите на приемащия език. Например наименованията, завършващи в гръцки на [-ia] или на [-ea], на български по правило следва да се предават като завършващи на -ия, респективно -ея (напр. Θεσσαλία – Тесалия, Λακωνία – Лакония, Μεσσηνία – Месения, Αρκαδία – Аркадия, Εύβοια – Евбея, Κέα – Кея, Λεβάνεια – Левадия, Νίκαια – Никей). Също така, в редица случаи, в традиционно възприетите в българския език форми на гръцките названия е налице отпадане на окончанието -ος и за това могат да се посочат немалко примери – Епир, Закинт, Йолк, Коринт, Навпакт, Олимп вместо фонетичните им съответствия Ипирос (Ηπειρος), Закинтос (Ζάκυνθος), Йолкос (Ιώλλος), Коринтос (Κόρινθος), Навпактос (Ναύπакτος), Олимпос (Όλυμπος). Разбира се, това правило се отнася преди всичко за позначими историко-географски обекти, много отдавна познати в българското културно-историческо пространство и традиционно придобили в българския език и литература гражданственост под старогръцките форми на своите имена.

На второ място, следва да се има предвид, че по ред исторически и етногеографски причини, които не е необходимо да се разглеждат тук, значителен процент от топонимията в границите на съвременната гръцка държава е от български или най-общо от славянски произход. В този случай не е изненадващо, че въпросната топонимия е трайно отразена и запазена не само в българската историческа памет, но и в българското езиково пространство и в много голяма степен предаването ѝ традиционно остава с нейните български наименования или съответно с възприетите в българския език такива, когато по-ранни и небългарски по произход наименования са възприети (при това често – като са и фонетично видоизменени и “българизирани”) в българския език. Тук, също така, определена роля има и няколковековното османско владичество над българи и гърци, което дава отражение и в налагането на съответната топонимия от османо-турски произход в контактната зона на българския,

гръцкия и турския етноси (особено в Тракия, както и в по-малка степен – и в Македония), която в една или друга степен се възприема от гърци и българи и в редица конкретни случаи турските топоними (или звучащи в турска редакция по-стари местни такива) остават като единствени или като основни наименования на селища, местности и др. в българската и/или в гръцката топонимична система. В крайна сметка на територията на Република Гърция могат да се открият и обособят няколко големи групи топонимични наименования, които в една или друга степен излизат извън рамките на собствено гръцката топонимична система, базирана на чисто гръцки по произход наименования. Като такива следва да се посочат поне четири групи, формирани в резултат на продължителни исторически процеси: 1) грецизирани славянски (български) топоними (като например Καστορία (Кастория) – бълг. Костур, Προσωτσάνη (Просоцани) – бълг. Просечен, Κιλκίς (Килкис) – бълг. Кукуш, Μεσάρια (Месариста) – бълг. Месарища и др.), които с различна интензивност могат да бъдат открити върху по-голямата част от днешните територии на Гърция, включително в Средна Гърция и Пелопонес, но чийто брой нараства в по-северните области на страната и появата им хронологически се разполага в доста обширен период, започващ още от Средновековието и достигащ до по-ново време – чак до XX в.; 2) славянизирани (българизирани) топоними от гръцки произход (например Λερин – на гръцки Φλώρινα (Флорина), Солун – на гръцки Θεσσαλονίκη (Тесалоники), Сяр – на гръцки Σέρρες (Серес) и др.), които са станали естествена интегрална част от българската топонимична система във време, когато въпросните региони не са били съставна част на гръцката държава; 3) местна изцяло българска като произход топонимия, заменена в последните стотина години с гръцка такава, като това е преобладаващата част от топонимията в Македония и Тракия (например р. Бистрица – на гръцки Αλιάκμονας (Алиакмонас), Воден – на гръцки Έδεσσα (Едеса), Бер – на гръцки Βέροια (Верия), Валовища – на гръцки Σιδηρόκαστρο (Сидирокастро) и др.); 4) топоними от турски произход в Беломорска Тракия и Егейска Македония, които са трайно възприети в българската топонимична система от епохата на Възраждането и са заменени през XX в. от гръцката държава с гръцки или гърцизирани наименования (например Гюмюрджина – на гръцки Κομοτηνή (Комотини), Дедеагач – на гръцки Αλεξανδρούπολη (Александруполи), Сарышабан – на гръцки Χρυσούπολη (Хрисуполи), Софлу – на гръцки Σουφλί(ον) (Суфлион), Гуменидже – на гръцки Γουμένισσα (Гумениса) и др.).

С оглед на всичко изложено до тук следва да се изведат и посочат три основни правила при предаването на топоними от съвременната територия на Република Гърция, с които е необходимо да се съобразяват превеждащите от новогръцки на български език:

1. В общия случай топонимите, които нямат съответстващо българско или друго традиционно и трайно възприето в българския език наименование, се предават фонетично чрез транскрипция³.

2. Историко-географски имена и топоними с древногръцки произход, които трайно са навлезли в българския език и в българската културно-историческа и литературна традиция със своя утвърдена именна форма, която съответства на старогръцките наименования на въпросните топоними и историко-географски имена (или пък са възприети в близка до тях по фонетично звучене форма) се предават с приетите на български техни названия, а не чрез транскрипция на сегашните им наименования от новогръцки.

3. Топоними на обекти, които имат свои собствени български имена (както и такива от турски или друг произход, които са трайно възприети в българския език и станали част от етногеографския ареал на българската топонимия и в редица случаи имат свои “българизирани” именни форми), също не се предават чрез транскрипция на сегашните им наименования от новогръцки, а при превод меродавни са техните български названия (или съответно възприетите като част от ареала на българската топонимия такива)⁴.

Спазването на тези три правила е наложително и задължително и в същото време то е показателно и за ерудицията и за компетентността на преводача. То е изцяло в съзвучие с нормативно обусловените от българското законодателство изисквания за предаване на географските имена при превод⁵. Съблюдаването на последните две от горепосочените правила не само не изключва, но често дори и предполага (най-вече в случаите, които са обект на третото правило) успоредното изписване на точното фонетично съответствие на гръцките топоними – например в скоби след традиционно приетата българска форма на името, особено в журналистически, образователни и научно-популярни текстове, в информационни и в туристически справочници, на географски и пътни карти и др. В художествени произведения, в зависимост от тяхната специфика и произход, е по-удачно в текста да се запази тази форма на топонимичното наименование, която е използвана от автора, като в бележка под линия се даде алтернативното название на български или респективно – на гръцки език.

БЕЛЕЖКИ

¹ Очевидни са предимствата на транскрипцията пред транслитерацията при предаването на чуждите географски названия. Преди всичко, както съвсем уместно посочва Вл. К. Ронин, фонетичната транскрипция помага на читателя да разбере как всъщност се произнася чуждестранното наименование (Ронин 1999, 6), следователно тя максимално адекватно способства за правилното му предаване.

² Следва да се спомене, че в това отношение подобно е положението при предаването на гръцките топоними с античен произход и в останалите славянски и въобще европейски езици. Например, в руския език Ἠλερος се предава като Эпир, Εὐβοία – като Эвбея, Λήμνος – като Лемнос, Δῆλος – като Делос (Никонов 1966, 485, 482, 231, 119).

³ Предаването на географски имена от новогръцки на български език в този случай следва да става съобразно официалните норми, фиксирани в Глава Четиринадесета от Наредба № 6/12.06.1995 г. за транскрипция и правопис на чужди географски имена на български език – “Правила за транскрипция и правопис на гръцките географски имена”.

⁴ Така формулираното правило е в съответствие с чл. 15, ал. 1 и ал. 5 от цитираната по-горе Наредба за транскрипцията и правописа на чуждите географски имена на български език.

⁵ Поставените в българското законодателство изисквания при превода и предаването на различните географски имена са цялостно нормативно определени чрез въпросната Наредба № 6 от 12.06.1995 г. за транскрипция и правопис на чужди географски имена на български език, обнародвана в Държавен вестник, бр. 60 от 4.07.1995 г. и допълнена в бр. 72 от 15.08.1995 г., бр. 106 от 5.12.1995 г. и бр. 4 от 15.01.1999 г.

ЛИТЕРАТУРА

Влахов, Флорин, 1990: С. Влахов, С. Флорин. Непреводимото в превода. София, 1990.

Данчев, 1995: А. Данчев. Българска транскрипция на английски имена. София, 1995.

Никонов, 1966: В. А. Никонов. Краткий топонимический словарь. Москва, 1966.

Ронин, 1999: Вл. К. Ронин. Здравствуйте, мистер Найф! Транскрипция и склонение иностранных имён, фамилий и названий. Antwerpen, 1999.